

Tűzvész és bányalég. Sorstragédiák megjelenítése FESZTY Árpád művészetében

2014-ben pontosan egy évszázada hunyt el FESZTY Árpád (1856-1914)¹ (I. + II.sz. melléklet), akiről szinte mindenkinek „*A Magyarok bejövetele*” című körkép (1892-1894) jut eszébe. Azonban a művész sokoldalúbb és tehetségesebb volt annál, hogy beérje csupán historizáló, történelmi témájú képek festésével. Mind a falkép-, portré-, és vallásos tárgyú festészet terén maradandó értékű alkotásokat hozott létre, de nem szabad megfeledkeznünk életképeiről sem, melyek méltán számítottak a XIX. századi hazai festészet legnevesebb alkotásai közé.

FESZTY Árpád a Magyar Királyi Operaház (ma Magyar Állami Operaház) büfétermébe készített falképekkel (1883-1884) aratott nagy sikere miatt a következő években számos felkérést kapott állami intézmények murális (fali) munkákkal való díszítésére. Azonban ezen feladatok mellett – főként a téli hónapokban - maradt ideje és energiája néhány kimagasló minőségű életkép megalkotására is.

1884. IV. 10-én mutatta be az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat tavaszi kiállításán a „*Rokkant honvéd*” elnevezésű alkotását. (III.sz. melléklet) A festménynek csak egy kisméretű, fekete-fehér reprodukcióját ismerjük, melyen látható egy „*vén honvéd, mellén érdemjellel, kezében folyamodványnyal, ott ül valami kegyelmes ur előszobájában, és a ki egykor a halál szemébe, a tűzokádó ágyú üregébe nézett, most félénken tekint az ajtó felé, honnan kérelme elintézését várja.*” A képet a korabeli kritika a tárlat egyik legszebb darabjának nevezte, és dicsérte minőségét, valamint a festőnek az alak ábrázolásán érzékelhető mély humánusát.² Ennél az — egyébként jelenleg ismeretlen helyen található — alkotásánál azonban sokkal nagyobb sikert aratott a művész következő év folyamán alkotott „*Bányaszerencsétlenség*” című életképe.

1884 őszén FESZTY Árpád találkozott id. TELEKI Sándor gróffal, aki vendégségbe hívta magához a festőt, akit egyébként közös barátjuk, GYULAI Pál révén ismert meg, és akit ő — többek között a PETŐFI Sándor iránt érzett közös rajongásuk miatt — „*harmadik fiának*” tekintett. A művész novemberből kezdődően másfél hónapot töltött a gróffal annak nagybányai birtokán, mely helységben akkor még nyoma sem volt a két évtizeddel később itt kibontakozó festőiskolának.³

A „*Bányaszerencsétlenség*” elnevezésű mű keletkezésének körülményeit magától FESZTY Árpádtól ismerjük, akinek erről szóló írása a Vasárnapi Újságban jelent meg. A nagybányai vaskohónál és a bányákban dolgozókat ábrázoló vázlatok készítését követően ott-tartózkodásának utolsó napjaiban találta meg ennek az életképének a témáját. Az ötlet születését részletesen ismertette cikkében. Ebből megtudhatjuk, hogy az általa addig sokszor látott kereszthegyi Lobkowitz-altárna bejáratát az addig megszokotthoz képest más szögből és más fényviszonyok között pillantotta meg, és ekkor tört rá a felismerés, hogy ezt a látványt kell megfestenie. A táj részletei — a szomorú téli fellegek, a kietlen fennsík a bányabejárat mögötti hegyoldalban, és a bejárat tetején lévő kőkereszt — megmozgatták képzeletét, az eléje táruló képről egy sírbolt jutott eszébe. Miközben elkezdte rajzolni az alkotás vázlatát, eszébe jutottak azok a bányástörténetek is, melyeket vendéglátójától hallott. Ezek után ezek az asszociációk is alakítani kezdték az ábrázolás végső formáját, így az eléje táruló tájkép mellett megelevenedtek képzeletében az élő és holt alakok, ezért azok is a vázlatra kerültek. A művész a személyek minél hitelesebb ábrázolása kedvéért még vásárolt helyben néhány nagybányai viseletdarabot is.⁴ (IV.sz. melléklet)

A „*Bányaszerencsétlenség*” című alkotásának — 1884 decemberében, feltehetőleg még Nagybányán készített szinte csak színes foltokból álló — kisméretű vázlata ma is a FESZTY-család tulajdonában található. (V.sz. melléklet) A kép másik ismert — az előbbinél nagyobb méretű — vázlata a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében lelhető fel. Ezen a környezet ábrázolása aprólékosabb, de a festmény szereplői még mindig csupán egytónusú foltokként jelennek meg.

A megvalósult mű — melyet először az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1885-ös tavaszi tárlatán mutattak be — középpontjában a nagybányai Kereszt-hegy Lobkowitz-altárnája látható, előtte bányászok és hozzátartozók csoportjával. A kép fókuszában egy lapos bányáskocsin — mint egyszerű ravatalon — vastag textillel letakart halott figyelhető meg. Mellé egy fehér szoknyát és himzett pruszlikot viselő, térdelő, kezét imára kulcsoló asszonyt — feltehetően a halott bányász özvegyét — festett FESZTY Árpád. A kép azt a drámai pillanatot ábrázolja, amikor a bányászok a föld mélyében szerencsétlenül járt társukat kiviszik a napvilágra, ahol a rokonok és barátok szembesülnek a tragédiával.

A csille mögött a halottat vizsgáló egyenruhás csendőr alakja látható, aki kezével félretolja a mellette álló tekintélyes, ősz hajú és szakállú, szörmebundát és kalapot viselő férfit, aki talán a bányászok egyik előljárója lehet. Tartása minden bizonnyal az események hatására olyan görnyedt. Vonásait FESZTY Árpád TELEKI Sándor gróftól kölcsönözte, akiről a nála való vendégeskedése ideje alatt egy

pasztellvázlatot is készített, mely a festő lányától, Masától került a Petőfi Irodalmi Múzeum gyűjteményébe.

Az előljáró és a csendőr alakja mögött egy harmadik férfi, mellettük pedig egy asszony látható gyermekével. A csille másik oldalán két személyt ábrázolt FESZTY Árpád, arcát a kötényébe temető nőt, valamint egy kezét imára kulcsoló köpenyes férfit. Mögöttük a töltésfal mellett egy álló és egy földre rogyó nő figurája figyelhető meg, akiknek arca nem látható, mivel háttal kerültek ábrázolásra. Alakjuknak előképei a müncheni zsánerfestészetben keresendők. A fájdalom és gyász megjelenítése még érzékletesebb a fenti megoldással, ugyanis az elfedett arcokra a néző tetszése szerinti kifejezést képzelhet, és ezzel a festő elkerülheti a sematizmust vagy a túlzott pátoszt. Az emberek gyásza nem csupán halott társuknak szól, hanem érezhető a saját sorsuk miatt érzett fájdalom is, valamint az a tudat, hogy ilyen szerencsétlenség bármelyikükkel történhet veszélyes munkájuk végzése közben. FESZTY Árpád családi tragédiába sűrítette valamennyiük közös sorsát.⁵ A fájdalomnak — csupán a testtartással való — érzékeltetését alkalmazza a festő több más képén is, így például „*A Sír előtt*” címűn (1910-1911), melyen a Krisztus sziklasírja előtt gyászoló asszonyok kivétel nélkül háttal kerültek ábrázolásra, meggörnyedt testük és mozdulataik azonban pontosan kifejezik az őket ért csapás súlyosságát.

A „*Kárvallottak*” elnevezésű festmény hóval borított téli erdőt ábrázoló tájképi része is jelentős hangulatkeltő hatással bír. Az előteret a bánya bejárata és a mellette futó töltésfal határolja, a kaputól a kép jobb alsó sarka felé futó sánc tagolja két részre. A központi csoporttól balra hóval fedett terület látható, melyen gerendák és botok hevernek festői rendetlenségben. A bányabejárat mögött sík, havas térség húzódik, melyet vesszőből font kerítés választ el a távolabbi, téli erdőtől, melynek csupasz fa-törzsei mögött a Kereszt-hegy lejtői sejlenek fel a ködben, ormaik felett ólmos, szürke felhőkkel.

A „*Bányászserencsétlenség*” témaválasztása és felfogása tekintetében a XIX. század utolsó évtizedeiben Európában létrejövő úgynevezett szegényember-festészettel mutat rokonságot. Ebbe a csoportba olyan képek tartoznak, melyek a szegényebb néposztályok tagjait ábrázolják valamilyen tragikus eset — szerencsétlenség, halál, betegség — kapcsán. Céljuk a társadalmi igazságtalanságok, illetve a nehéz sorsúakra jellemző gyötrelmes, küzdelmes élet megjelenítése. Ez történik FESZTY ÁRPÁD festményén is, de még nem a későbbi időkre jellemző határozottan társadalomkritikai indítatásból.⁶ Itt természetesen még a munkásokhoz, mint osztályhoz semmi köze nincs az ábrázolásnak, hanem a művész néppel való együttérzése, és az irántuk érzett sajnálat késztette az elesettek, szegények ábrázolására. Míg ő őszinte, szívből jövő érzésének hatására alkotta meg a festményt, a műcsarnoki festészetben a szerencsétlenség ábrázolása később csupán divatos életképi témává silányult.

A mű egyes elemeinek előképéül szolgálhatott CSÓK István „*Áldozat*” című rajza, mely a Magyar Szalon folyóirat 1885-ös évi pályázatán első díjat nyert és az újságban bemutatásra került, így FESZTY Árpád is ismerhette.⁷ Ezen az ábrázoláson egy tűzvész során bekövetkező balesetben elhunyt parasztember holtteste látható az öt gyászoló falusiak körében. Fejénél feltehetően apja, mellette egy idősebb asszony és a fájdalomtól térdrehulló, fejét eltakaró felesége figyelhető meg. A halott, valamint a CSÓK István rajzának jobb felén ábrázolt álló leány és kalapos legény alakja mind öltözetében, mind testtartásában hasonlóságokat mutat a „*Bányászserencsétlenség*”-en szereplőkkel. Hasonlóan tragikus eseményt dolgozott fel BENCZÚR Gyula 1862-ben készült festménye — „*A balatoni halász halála*” címmel —, melyen a téma, a kiterített áldozat és az öt gyászoló alakok megjelenítése előképként szolgálhatott mind a CSÓK István, mind a FESZTY Árpád-féle mű esetében. A BENCZÚR Gyula által festett képen a térdelő, arcát eltakaró, összekulcsolt kezeit magasba emelő feleség, és a halott lábánál látható megtört agg és mellette a komor fiatal férfi típusai a „*Bányászserencsétlenség*” című alkotáson is megjelennek.

A drámai hatású festmény az 1880-as években elvétve jelentkező, legkorábbi munkásábrázolások egyike, a magyar festészet egyik legelső bányász-tematikájú alkotása.⁸ Később ez a téma IVÁNYI-GRÜNVALD Béla és GLATZ Oszkár művészetében tűnik fel. A polgári festők számára a bányász alakja a kemény fizikai munka, az állandó veszély és a küzdelmes élet jelképévé vált.⁹ Nemcsak a bányáomlások veszélyeztették az ott dolgozókat, hanem komoly veszélyt jelentett az úgynevezett bányalég — a szénbányákban termelődő metán és levegő robbanóképes elegye — is, mely különösen sok esetben okozott szerencsétlenséget még a XIX. század végén is.

FESZTY Árpádnak egy másik képét, mely a „*Bányászserencsétlenség*”-en megjelenített helyszínt ábrázolja. Ezen a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében található olajvázlaton ugyanaz a kereszttel koronázott bányabejárat látható, mint a korábban említett alkotáson, így keletkezése azzal közel egy időre tehető. A feldolgozott történet azonban más: emberek sötét csoportja előtt két lovas férfi vezet

szíjra fűzve egy harmadikat. A szituációból arra következtethetünk, hogy egy betyár elfogását ábrázolja a vázlat, melynek alaposabban kivitelezett változatát nem ismerjük.

A „*Bányaszerecséltenség*” című festményének sikere arra sarkallta FESZTY Árpádot, hogy az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat következő évi kiállításán ismét hasonló témát feldolgozó művel vegyen részt. Így létrehozta a „*Kárvallottak*” vagy „*Tűzvész után*” néven ismert és jelenleg a budapesti Katasztrófavédelem Központi Múzeumának gyűjteményében található életképet. Az olajfestéssel vászon hordozóra készített mű 260 centiméter hosszú és 150 centiméter magas, de eredetileg nagyobb lehetett, mivel az idők folyamán szélei levágásra kerültek. Emiatt a bal alsó sarokban lévő FESZTY Árpád szignó sem látható, ugyanis a csonkítás miatt egészen a vászon szélére, így a keret takarásába került.

A „*Kárvallottak*” témáját a művész a szülőfaluja, Ógyalla mellett található Hetény község katasztrófája szolgáltatta. A falu egyszer már 1856-ban is leégett, de 1882. IV. 19-én újra a tűz martalékvá vált. A lángok a falu nyugati végén, TÓTH Mihály gazda házánál csaptak fel és a nagyerejű északnyugati szél miatt gyorsan terjedve rövid időn belül 175 lakóháza terjedtek át. A 120 000 forintra becsült anyagi kár mellett életét veszttette tíz helyi lakos is.

FESZTY ÁRPÁD leánya, FESZTY Masa visszaemlékezése szerint a tüzeset időpontjában FESZTY Árpád az ógyallai szülői házban tartózkodott és innen rohant át a földeken keresztül a katasztrófa helyszínére, hogy segítséget nyújtson a rászorulóknak. A veszély elmúltával a festő a hóval borított, leégett faluról néhány kisebb méretű vázlatot készített. Ezek — a jelenleg ismeretlen helyen található művek — egyike fakerítést és kaput ábrázol, mellettük hóval fedett szénaboglyával. **(VI.sz. melléklet)** Egy másik darab a FESZTY-család tulajdonából került a Duna Menti Múzeum gyűjteményébe. Ezen egy hómezőn kanyargó sáros gyalogút látható, a háttérben pedig feketére kormozódott, leégett házak figyelhetők meg. **(VII.sz. melléklet)** Egyéb megbízásai miatt azonban a festő ekkor nem foglalkozott tovább a témával, így az évekre feledésbe merült.

FESZTY Árpád 1885 októberére eleget tett egy nagyobb falképfestészeti megbízásának a Terézvárosi Kaszinó (ma Párizsi Nagy Áruház része) LOTZ-termében.¹⁰ Mivel a „*Kárvallottak*” című életképet 1886 tavaszán Komáromban már kiállították, a festmény elkészítését e közé a két időpont közé helyezhetjük. A festő minden bizonnyal az ógyallai szülői házban kialakított műtermében dolgozott a művön, ugyanis a téli hónapokban általában ide vonult vissza a főváros nyüzsgése elől.

A „*Kárvallottak*” elnevezésű festményen egy hajlékát veszttett család látható együttérző, illetve közönyös emberek között, a háttérben a leégett faluval. A kép szereplői két nagyobb csoportot alkotnak: a középen elhelyezkedő félkör alakban elrendezett társaság az egyik, a jobb oldalon a háttérben látható négy fő pedig a másik. A kép közepén a fekete ruhában, kalapban, kezében sétatálcával ábrázolt lelkész látható, akinek vonásait lehetséges, hogy CSOKONAI VITÉZ Mihály műveiben Lillának nevezett műzsájának VAJDA Júliának második, megözvegyült férje VÉGH Mihály református lelkész kölcsönözte. A kép bal oldalán egy családot jelenített meg a festő, akiknek feltehetően majdnem mindenkinek a tűzvész áldozatául esett. A pappal szemben lévő középkorú bajszos férfi testtartásából sejthető az a nagy tisztelet, melyet az egyház emberével szemben érez. Mellette egy lánynak — mely a család kevés megmentett holmija közé tartozik — egy merev arccal maga elé meredő ősz gazdát, a korabeli leírások szerint a feltehetően a családfőt, mögötte rokonait, két leányát és egy asszonyt ábrázol a mű. A lelkész másik oldalán is falusiak állnak — egy hivatalos személynek kinéző — ruházata alapján gazdagabb férfi, valamint két asszony és egy csomagot tartó leány. Tőlük jobbra egy üszköket kaparó ember alakja figyelhető meg, valamint két férfi, akik közül az egyik — FESZTY Árpád leírása szerint a falu kovácsa — vigasztalóan a másik vállára helyezi kezét. A festmény előterében, a bal sarokban a parasztcsalád tűzvészből megmentett tárgyai láthatók. A művészi gonddal ábrázolt tárgyak halmazából álló csendéletyszerű részlet kiemelkedően kvalitásos része a műnek. Az ábrázolt jelenetet tető nélküli házfalak keretezik, a háttérben fák lombjukat veszttett koronái, és egy tető elszenesedett gerendázatának sziluettje rajzolódik a ködös, téli égboltra. **(VIII.sz. melléklet)**

A festmény esetében a megrázó erejű, ridegségében megrendítő tragikum hiteles ábrázolása váltotta ki a kortársak csodálatát. A kép nem a leégett házak romjai, füstölgő gerendák, törmelékhalomok és más efféle látványos részletek révén fejt ki megdöbbentő hatását, hanem az alakok őszinte fájdalomnak, megtörtségének és elkeseredettségének bemutatása által. FESZTY Árpád az őt jellemző mély humanizmusától és a nép iránt érzett szeretetétől indítva nem hatásvadász, megrendezettnek tűnő jelenetet festett, hanem igaz átéléssel és együttérzéssel ábrázolta a falusiak szenvedését. Ezt a bensőségességet — mely a kép drámai hatását is adja — tartja a kor kritikája is a festmény egyik fő erényének. A nagy csapás megrendítő hatása alatt megtört parasztcsalád tagjai közül az ősz családfő festői jellemzése a legkifejezőbb. A férfi a teljes kábultság, érzelem- és gondolatnélküliség állapotában került meg-

festésre, amint csöndben siratja egész élete munkájának teljes pusztulását. A mellette látható fekete-bajszos férfi alakjának jellemzése is jól eltalált, a megtörtség és alázat különös keveréke érzékelhető tartásán és arckifejezésén. Ennek a szereplőnek az arcáról készült tanulmány jelenleg a FESZTY Árpád leszármazottak magángyűjteményében található, mely azt valószínűsíti, hogy modellje helyi lakos volt a vonások egyezése alapján lehetséges, hogy SULÁK Vendel, a család kocsisa arcát festette le a művész.

Bár a „*Kárvallottak*” című kép témája, az alakok jellemzése, és a festmény drámai hangulata elnyerte a közönség tetszését, a megvalósítást a kritika nem találta tökéletesnek. Ugyanis a perspektíva- és a színkezelés tekintetében FESZTY Árpád nem járt el az akkori kívánalmaknak megfelelően. Az előtérben lévő csoport alakjai nem válnak el megfelelően a háttértől, a leégett falu házai túl közelinek érzékelhetők.¹¹ A festő a színek használata tekintetében is tartózkodó volt, a Vasárnapi Újság tudósítója szerint a kolorisztikus hatásra nem helyezett kellő hangsúlyt.¹² A visszafogott színkezelés tudatos is lehet egy ködös, téli tájkép esetében nem indokolt az erőteljes, tüzes színek használata. Viszont érdekes és művészi a füstölő romok, illetve a háttér ködének ábrázolása, illetve azok egybemosódása, mely festői bravúr FESZTY Árpád részéről. A háttér homályosan látható fái, és a szürkéssárga égbolt hangulatkeltő hatása sem lebecsülendő és megelőlegezi a művész millenniumi történelmi képein az ábrázolás hangulatát erősítő tájbrázolásokat.

A festményről — 1886 elejére tehető befejezését követően — több fénykép is készült, feltehetően a festő komáromi műteremben. **(IX.sz. melléklet)** Ezek egyikén FESZTY Árpádot és barátait örökítették meg. Ezen felvételen a festő mellett látható testvére, FESZTY Lajos komáromi ügyvéd, mögötte pedig beosztottja BALKAY Bélával. A fotón szerepelnek még jobbra báró MEDNYÁNSZKY László, balra pedig VÁGÓ Pál festőművészek is. Valószínűleg ekkor készült az a fénykép is, mely a — még keret nélküli — festményt ábrázolja. Az erről készült későbbi másolat a FESZTY-család magángyűjteményében lelhető fel és a „*Csepy Daniné őnagyságának tisztelem jeléül – Feszty Árpád*” felirat olvasható rajta. **(X.sz. melléklet)**

A műtermi fotózást és a kép keretezését követően a „*Kárvallottak*” című alkotást Komáromban állították ki. A húszkrajcáros megtekintési díjakból összegyűlő 700 forintot is meghaladó bevételt FESZTY Árpád a helyi ipariskola javára adományozta, mely nagylelkűségéért következő évben egy tulipános ládák mintájára faragott ébenfa ládát ajándékozott neki a helyi női ipariskola.¹³ Az alkotást megtekintő négy-, ötezer ember között ott volt a gyermek KOMÁROMI-KACZ Endre, festő is, aki ekkor látott először „*valódi, nagy olajfestményt*” és így későbbi visszaemlékezése szerint életre szóló hatással volt rá az élmény.¹⁴

Mivel a kép tavasszal még Komáromban volt, annak fővárosi bemutatására csak a 1886. XI. 9-től 1886. XII. 12-ig tartó, az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat által rendezett őszi és egyben negyed évszázados jubiláris kiállításán került sor, ahol a kritika a tárlat „*legnagyobb igényű*” képének titulálta.¹⁵ Díjat azonban azért nem nyerhetett, mert egy nappal a beküldési határidő után érkezett, így a társulat nem bírálta.¹⁶

1887 januárjában, a *Vasárnapi Újságban* — melynek címlapján jelent meg FESZTY Árpád arcképe, valamint két oldalon művészetének leírása — helyett kapott „*Kárvallottak*” című novellája is, mely felfogható szöveges illusztrációként az azonos nevű festményhez. Az elbeszélés első részében mintha FESZTY Árpád személyes élményei kerülnének feldolgozásra — megelevenednek a festmény alakjai — a lelkész, a kovács és az ősz öregember, aki a novellában DOMONKOS Mihály névre hallgat. Az írás második részében egy — a gyújtogatással vádolt — fiatal gazdáról olvashatunk, akinek ugyan hivatalosan nem mondják ki bűnösségét, de mindenki annak tartja, így végül a község megvetése miatt öngyilkosságot követ el. A novella FESZTY Árpád későbbi apósának, JÓKAI Mórnak a stílusát idézi.¹⁷

Végezetül nem érdektelen megismerkedni a „*Kárvallottak*” néven ismert festmény későbbi sorsával és a budapesti Tűzoltó Múzeumba való kerülésével. Az alkotás hányattatásait MINÁROVICS János tárta fel, de mivel írásos feljegyzéseket nem hagyott hátra, csak egy vele készült interjúból tudható, hogy a kép a harmincas években egy sajtógyáros tulajdonában volt. A festmény mérete és kvalitása miatt feltételezhető, hogy később is olyan társadalmi osztályba tartozó személy tulajdonába lehetett, akit sújthattak a II. világháborút követő kitelepítések. Így lehetséges az, hogy a kép megcsonkított állapotban, eredeti keretéből kivágva bukkant fel az ötvenes években. Egy körüti dohányboltot üzemeltető hölgy vásárolta meg — az állítólag egy padláson talált festményt — ismeretlenektől, majd mivel nem sikerült eladnia az Állami Biztosítónak és a BÁV-nak sem, végül MINÁROVICS János vásárolta meg 1958 előtt a Tűzoltó Múzeum számára. A rossz állapotú alkotást restaurálták és dublították. Erre egy fennmaradt irat alapján 1971-ben a Magyar Nemzeti Galéria műhelyében került sor RÉVAI Kálmánné segítségével.¹⁸

FESZTY Árpád — a két életkép nagy sikere ellenére — több hasonló témájú művet nem festett, ugyanis a millennium közeledtével minden idejét és energiáját historizáló, történelmi képek kivitelezésére vette igénybe. FESZTY Árpád ezen alkotásai a legismertebbek, pedig a „*Bányaszerencsétlenség*” és a „*Kárvallottak*” című életképei a mondanivaló őszintesége, a megformálás finomsága, és a bravúros kivitelezés okán a XIX. századi magyar művészet kimagasló alkotásai közé tartoznak, és több figyelmet érdemelnének. Így vélte TÉRFI Nándor, komáromi tisztviselő is, aki a FESZTY Árpád tiszteletére és a hetényi tüzesetet ábrázoló életképének bemutatására rendezett 1886-os banketten az alábbiakkal zárta beszédét: „. . . ha majd a magyar művészet egéről egyszer lehanyatlik Feszty Árpád fényes csillaga, a magyar művészetre is el lehet mondani, hogy: *Kárt-vallott . . . !*”¹⁹

Jegyzetek:

¹ FESZTY Árpád festőművész. (Ógyalla, Komárom vármegye, 1856. XII. 24. - Lovrana, Horvátország, 1914. VI. 1.) Legismertebb festményét „A magyarok bejövetele” című monumentális körképet 1892-1894 között hozta létre több magyar kortárs művész alkotóközösségével.

² Múcsarnokban.

³ FESZTY Árpád: Egy kép története.

⁴ Loc.cit.

⁵ ARADI: *Száz kép a magyar történelemből*. 31.p.

⁶ Idem: *Munkásábrázolások a magyar képzőművészetben*. 4.p.

⁷ MINÁROVICS: 84.p.

⁸ ARADI: *Száz kép a magyar történelemből*. op.cit.

⁹ Idem: *Munkásábrázolások a magyar képzőművészetben*. op.cit. 4.p.

¹⁰ BFL IV.1407/b 41 175/1885 1, 3.p. ; BFL VII.2.e Cg. 2457. okm. 258. Az 1886. évi közgyűlés jegyzőkönyve.

¹¹ FESZTY Masa — IJJAS Antal: 31.p.

¹² Kesergő asszonyok Krisztus sírjánál. 793.p.

¹³ Feszty Árpád

¹⁴ PIMK V.4985/20/FESZTY István 42.sz. levele FESZTY Masának 1.p.

¹⁵ SZEMERE: 438.p.

¹⁶ MIA OMKT c MDK-A-I-1/1653.

¹⁷ FESZTY Árpád: A Kárvallottak.

¹⁸ MINÁROVICS. op.cit. 86.p.

¹⁹ PIMK V.4985/20/FESZTY István 42.sz. levele FESZTY Masának 1.p. op.cit.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

ARADI: *Száz kép a magyar történelemből*. — ARADI Nóra: *Száz kép a magyar történelemből*. Budapest, 1955, Képzőművészeti Alap. 62 p.

ARADI: *Munkásábrázolások a magyar képzőművészetben*. — ARADI Nóra: *Munkásábrázolás a magyar képzőművészetben*. Budapest, 1976, Kosuth. 238 p. HU-ISBN 963 09 0673 2.

FESZTY Masa — IJJAS Antal — FESZTY Masa — IJJAS Antal: *Feszty Árpád élete és művészete*. Budapest, 1966, Művészettörténeti Dokumentációs Központ. 138 p. HU-ISBN —

MINÁROVICS — MINÁROVICS János: *Tűzvezséről ecsettel*. Budapest, s.a. s.n. 130 p.

CIKKEK

A múcsarnokban. — A múcsarnokban. (Szerkesztőségi közlemény) *Vasárnapi Újság*, XXXI.évf. (1884) 16.sz. (IV. 20.) 256.p.

Feszty Árpád. — Feszty Árpád. (Szerkesztőségi közlemény) *Vasárnapi Újság*, XXXIV.évf. (1887) 9.sz. (II. 27.) 154 p.

Kesergő asszonyok Krisztus sírjánál. — Kesergő asszonyok Krisztus sírjánál. (Szerkesztőségi közlemény) *Vasárnapi Újság*, XXXVI.évf. (1889) 49.sz. (XII. 8.) 793-794.p.

FESZTY Árpád: Egy kép története. — FESZTY Árpád: Egy kép története. *Vasárnapi Újság*, XXXIII.évf. (1886) 1.sz. (I. 3.) 6.p.

FESZTY Árpád: A Kárvallottak. — FESZTY Árpád: A Kárvallottak. *Vasárnapi Újság*, XXXIV.évf. (1887) 4.sz. 56-58.p.

SZEMERE — SZEMERE Atila: A Képzőművészeti Társulat jubiláris tárlata. *Budapesti Szemle*, XLIX.évf. (1887) 123.sz. 436-448.p.

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

BFL — Budapest Fővárosi Levéltár

MIA — Művészettörténeti Intézet Archívuma

PIMK — Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattára

Mellékletek jegyzéke:

I.sz.melléklet

FESZTY Árpád (fénykép 1883).

II.sz.melléklet

FESZTY Árpád (vászon, - olaj 1896).

III.sz. melléklet

A rokkant honvéd, reprodukció (FESZTY - vászon, olaj - 1884).

IV.sz. melléklet

Bányaszerencsétlenség, első vázlat (FESZTY - vászon, olaj - 1884).

V.sz. melléklet

Bányaszerencsétlenség (FESZTY - vászon, olaj - 1885).

VI.sz. melléklet

Kárvallottak, vázlat (FESZTY - vászon, olaj - 1882).

VII.sz. melléklet

Kárvallottak, vázlat (FESZTY - vászon, olaj - 1882).

VIII.sz. melléklet

Kárvallottak, (FESZTY - vászon, olaj – 1885-1886).

IX.sz. melléklet

Kárvallottak, (FESZTY - vászon, olajfestményről készült fénykép – 1885 a festő dedikációjával).

X.sz. melléklet

Kárvallottak, (FESZTY - vászon, olajfestmény háttérrel készített csoportfénykép - 1885).

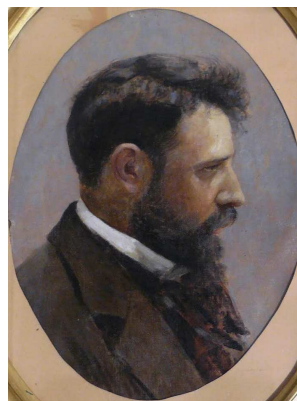
FESZTY Árpád
(fénykép 1883).

Forrás ! Digitalizált másolat a szerző tulajdonában.

I.sz.melléklet

FESZTY Árpád
(vászon, olaj - 1896).

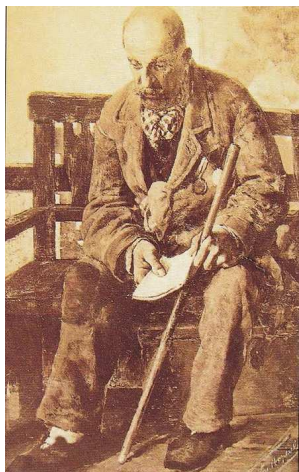

Forrás ! Digitalizált másolat a szerző tulajdonában.

II.sz.melléklet

III.sz. melléklet

FESZTY Árpád A rokkant honvéd, reprodukció
(FESZTY - vászon, olaj - 1884).

Forrás ! Digitalizált másolat a szerző tulajdonában.

IV.sz. melléklet

Bányaszerencsétlenség, első vázlat
(FESZTY - vászon, olaj - 1884).

Forrás ! Digitalizált másolat a szerző tulajdonában.

V.sz. melléklet

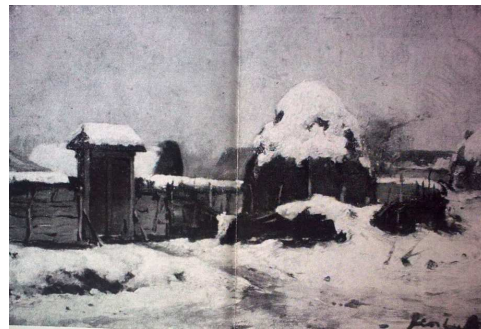
Bányaszerencsétlenség
(FESZTY - vászon, olaj - 1885).

Forrás ! Digitalizált másolat a szerző tulajdonában.

VI.sz. melléklet

Kárvallottak, vázlat
(FESZTY - vászon, olaj - 1882).

Forrás ! Digitalizált másolat a szerző tulajdonában.

VII.sz. melléklet

Kárvallottak, vázlat
(FESZTY - vászon, olaj - 1882).

Forrás ! Digitalizált másolat a szerző tulajdonában.

VIII.sz. melléklet

Kárvallottak,
(FESZTY - vászon, olaj - 1885-1886).

Forrás ! Digitalizált másolat a szerző tulajdonában.

IX.sz. melléklet

Kárvallottak,
(FESZTY - vászon, olajfestményről készült fénykép - 1885
a festő dedikációjával).

Forrás ! Digitalizált másolat a szerző tulajdonában.

X.sz. melléklet

Kárvallottak,
(FESZTY - vászon, olajfestmény háttérrel készített
csoportfénykép - 1885).

Forrás ! Digitalizált másolat a szerző tulajdonában.